

A gazdasági év szokásai

A legtöbb természetben élő (pl. állattenyésztő, földművelő, halász és vadász) népcsoport olyan empirikus naptárral rendelkezett, mely szervesen integrálta a policiklikus természet különböző eseményeit. A földműves közösségek időhasználata és ünneprendje elsősorban a mezőgazdasági munkák (szántás, vetés és betakarítás) ritmusához, a vegetáció természetes évi ciklusához igazodott. Az állattartó társadalmak ünnepi struktúrájukat rendszerint az állatok életének természetes fázisaihoz (pl. szaporodásához, elléséhez, behajtásához) igazították.

A legtöbb népszokást és szokáselemet nagyfokú szinkretizmus és polifunkcionalizmus jellemez. Éppen ezért napjainkban elég nehéz feladatnak tűnik, hogy egy-egy európai paraszti közösségben élő szokás szerkezetében mesterségesen szétválasszuk a mágikus, a természet tartós megfigyeléséből származó empirikus, valamint a keresztény hitrendszerből megszületett, majd az idők során szorosan összefonódott, különböző művelődéstörténeti rétegeket.¹

Ebben a fejezetben elsősorban arra teszünk kísérletet, hogy a naptári év szerkezetében időrendben bemutassuk a legfontosabb agrár jellegű szokáscselekvéseket, hiedelmeket, mágikus, jósló és termékenységvarázsló eljárásokat, az időjárás alakulásával meg befolyásolásával kapcsolatos képzeteket és praktikákat. Azért is fontosnak tartjuk a kérdéskör részletesebb vizsgálatát, mivel az alapvetően meghatározta a falun élő földműves közösségek egész életmódját, stratégiáját és világlátását.

Újév – Január 1.

A Kárpát-medencében és a Moldvában élő magyarság körében általánosan elterjedt volt az a képzet, hogy az esztendő első napja alkalmas a termékenység mágikus eszközökkel történő előidézésére. A Gyimesben élő gazdák úgy tartották, hogy újév reggelén az első férfi látogató szerencsét hoz házukra. Ugyanakkor abban is hittek, hogy „ha férfi lép be előbb a házba, akkor mind berbécek lesznek a báránykák, s mind bikák lesznek a borjuk, azt tartottuk. Ha fejrénp jó bé, akkor mind ünök lesznek a borjuk, s nyöstények lesznek a bárányok.”²

Újév első napja alkalmas volt az egész naptári év időjárásának megjósolására is: *Ha újesztendő napján szép napfényes üdő van, az jó esztendőt jelent.*³ Egy 1779-ben Kolozsvárt megjelentetett kalendárium szerint, ha az új esztendő első napján reggel vörös az ég, akkor abban az évben sok szélvész leszen. Ha az tisztán fénylik, akkor sok hal lesz a vizekben. Ha szeles az idő újesztendő hajnalán, akkor abban az évben pestis fog pusztítani.⁴

¹ Pop 1976. 26.

² Bosnyák 1982. 105.

³ Bosnyák 1977. 164.

⁴ Kolozsi 2000.

Általánosan elterjedt gyakorlat volt Európában, hogy a szántás és a vetés utánzására épülő rituális cselekvésekkel az új mezőgazdasági év termését hatékonyan lehet befolyásolni. Az erdélyi magyar falvakban, napjainkban már csak halvány nyomok utalnak arra, hogy a rituális szántás az új év első napján élt az erdélyi (pl. felső-háromszéki színekatolikus) magyar közösségekben is.⁵

A moldvai és az erdélyi román közösségeknél egészen napjainkig fennmaradt az újesztendő napján gyakorolt rituális ekehúzás, szántás és vetés. A legények ilyenkor fenyőgallyakkal, színes szalagokkal, virágokkal és rituális süteményekkel, kalácsokkal és színes takarókkal díszítették fel ökreiket. Több helyen az állatok lábaira férfiruhát húztak. Az így antropomorfizált szarvasmarhákkal az utcákon és a gazdák udvarain barázdát húztak a hóba meg a földbe, abba pedig gabona magvakat, esetleg pelyvát szórtak. A felvonulás nagy zajkeltés közepette történt, mivel a legények ostoraikkal, kereplőikkel meg *bikáikkal* rendszerint süketítő hangzavart gerjesztettek. A legénycsoportot vezető szószóló a meglátogatott előljárók és gazdák udvarán köszöntőjében voltaképpen a búza élettörténetét mesélte el a szántástól kezdve a vetésen, aratáson, cséplésen, őrlésen át egészen az újesztendei kenyér és kalács elkészítéséig, s a köszöntő legények rituális süteménnyel való megajándékozásáig.⁶

Az újévi rituális ekehúzás egészen a közelmúltig fennmaradt a moldvai csángóknál is. A régebben *hejgetésnek*, újabban *urálásnak* nevezett szokás magyar nyelvű szöveganyagában elmosódott formában számtalan archaikus, mágikus formula élt. A Bákó környéki csángók magyar nyelvű köszöntői, a moldvai román rítusszövegekhez hasonlóan, a búza élettörténetét verselték meg részleteiben gazdagon, epikus formában.⁷

A moldvai csángók újév reggelén rendre felkeresik a szomszédok, rokonok és barátok házeit, ahol napraforgómagot, búza-, kukorica-, rozs-, zab- és árpamagvakat szórnak szét, miközben ezt mondják: *Adjon isten bort, bő búzát, barackot, hosszú farkú malacot, sok kolbászt, pálinkát!* Máshol pedig a következőt kívánják: *Búzával virágozzék kentek házik, s mindörökké virágozzék!* A házigazdától régebben bort, pálinkát és kalácsot, az utóbbi évtizedekben pedig elsősorban pénzt kaptak. A moldvai magyarok az ilyenkor szétszórt gabona magvakat gondosan összegyűjtötték, s odaadták a tyúkoknak, hogy azok jobban és többet tojjanak.⁸ A Kárpát-medencében élő magyarok Luca napján a tyúkokat egy földre fektetett abroncs közepéről etették meg magvakkal, hogy azoknak sok tojásuk legyen, s ne tojjanak szét. Alsósófalván a majorságot újév reggelén egy kerek abroncsból etették, hogy azok egész évben együtt maradjanak. Ugyanott az újévi hamut gondosan összegyűjtötték, és a veteményeskertbe szórták szét, hogy a bolhák meg különböző apró rovarok ne tegyenek kárt zöldségeikben.⁹

A székelyföldi (pl. Gyergyószentmiklós környéki) magyar kisgyermekek január elsején meglátogatták a gazdacsaládok házát, ahol a tarisznájukban hozott gabona

---

⁵ Saját gyűjtés 1979.

⁶ Adăscăliței 1987.

⁷ Adăscăliței 1987.; Pozsony 1994.

⁸ Bosnyák 1980. 117.

⁹ Barabás 1998a. 18.

magvakat a mennyezet felé dobták. A vetés utánzásával voltaképpen jó gabonatermést, bőséget jövendöltek és varázsoltak elő.¹⁰

Az erdélyi százszok újév első órájában tréfásan megrázták a gyümölcsfákat, hogy azok az elkövetkező évben bővebben teremjenek.¹¹ Kalotaszeg hagyományörző falvaiban (pl. Jákótelkén, Magyargyerővásárhelyen és Nyárszón) újév hajnalán a kisebb gyermekek kolompokkal, csengőkkel, tehát nagy zajkeltés közepette mentek ki a gyümölcsöskertekbe, ahol tréfásan megrázták a fákat, hogy azok jól teremjenek. Ugyanakkor a szokással az állatok szaporulatát is befolyásolták. A fák tréfás, jelképes *megbüntetése* közben azt mondogatták: *A jó Isten adjon szaporodást az igás barmaikhoz!*¹²

A kalotaszegi magyar falvakban általában óév estéjén vagy újév napján fogadták meg a pásztorokat. Ilyenkor rendszerint az egyik gazda házánál gyűltek össze azok, akik egy gulyához tartoztak. Az asszonyok csak akkor mehettek az esemény színe helyére, amikor ott már szólt a zene. Amikor megegyeznek a pásztorral, rendre kezét fognak vele, majd szerencsét, jó munkát kívánnak neki. Éjfél után a pakulárt hazakísérik, aki otthon sajttal, pálinkával, kaláccsal és kenyérral kínálja meg a gazdákat. Minden évben egy-egy gazdát gyalogszánon húznak haza. Szilveszter éjszakáján a pásztorok közvetlenül éjfél előtt ostoraikkal pattogatva indultak végig a falun, s rendre boldog új évet kívántak a meglátogatott gazdáknak. Az éjféle köszöntés után a szolgák nagy zajkeltés közepette énekelték *Mikor a szógának telik esztendeje...* kezdetű búcsúéneket. A polgárosultabb falvakban a zajkeltést már csak kisebb fiúgyermekek őrizték meg.¹³ Kalotaszeg hagyományörzőbb településeiben egészen napjainkig fennmaradt az a szokás, hogy közvetlenül az éjféle harangozás után a legények felkerekedtek, egy csorgónál vagy kútnál nagyobb tüzet raktak és aranyosvizet merítettek. Ennek a gyakorlatnak egyértelműen egészség- és termékenységvarázsló funkciója volt.¹⁴

Vízkereszt – Január 6.

A földműves családok a január 6-án megszentelt víznek fontos szerepet tulajdonítottak nemcsak a növénytermesztésben, hanem az állattartásban is. A gazdák rendszerint behintették vele a vetőgabonát, a nemrég megszületett kisborjút, csikót, a tojásból kikelt kiskacsát, ültetéskor pedig a tyúkot.¹⁵ Erdélyben is úgy tartották, hogy ha ezen a napon enyhe az időjárás, akkor hosszú tél várható, a gazdákat pedig arra intették, hogy bánjanak takarékosan a takarmánnyal.¹⁶ A siklódi földművesek e nap időjárásából az egész év várható termésére következtettek:

*Ha csepeg vízkereszt,
Keréknyomba vizet ereszt,*

¹⁰ Molnár Noémi gyűjtése, 2006.

¹¹ Pozsony 1997a. 79–81.

¹² Vasas – Salamon 1986. 121.

¹³ Vasas – Salamon 1986. 104–105.

¹⁴ Vasas – Salamon 1986. 109–116.

¹⁵ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 31.

¹⁶ Tátrai 1990. 116.

*Középszerű kis termés lesz,
De ha fényes, tiszta,
Jó terméssel biztat.*¹⁷

A sóvidékiek ezen a napon nem fogták be állataikat a szekér elé, hogy azokat semmi baj ne érje abban az évben.¹⁸ Nagybaconban ezen a napon *szentelt vízért* mentek a patakra, amivel a tavasz idején megöntözték a kerti növényeiket.¹⁹

Remete Szent Antal napja – Január 17.

A középkor századaiban a háziállatok, elsősorban a disznók védőszentjeként tisztelték. Kultusza Magyarországon elsősorban a középkor századaiban virágzott, majd a reformáció idején hanyatlani kezdett, s később a magyar nyelvterület déli részein újra kibontakozott.²⁰

Piroska napja – Január 18.

A nap időjárását régebben pontosan megfigyelték: *Ha Piroska napján fagy, negyven napig el nem hagy.*²¹

Vince napja – Január 22.

A szőlőtermesztő gazdák jeles napja, akik ezen a napon az időjárás alakulását pontosan megfigyelték, és számon tartották, amiből bortermésükre következtettek: *Hogya szépen fénylik Vince, megtelik borral a pince.*²² Ennek a napnak az időjárását elsősorban az erdélyi szászok figyelték meg, akik a Küküllő mentén és a Székás völgyében jelentősebb mértékben foglalkoztak szőlőtermesztéssel.²³

Pál napja – Január 25.

Az erdélyi magyarok ezt a napot *Pál fordulójának* nevezték, utalván arra a bibliai történetre, hogy Saul, Jézus korábbi ellensége ezen a napon megtért, és Pál apostol lett belőle. Fontos időjárás- és termékenységjósoló nap volt a Sóvidéken is, ahol úgy tartották, hogy Pál napi szép idő rendszerint bő termést ígér.²⁴ A gyimesi csángó magyarok úgy vélték, hogy a földben telelő állatok ezen a napon megfordulnak: *A régiek úgy tartották, hogy Pálfordulókor, milyen állatok a földbe vannak, hogy ott telelnek, akkor akik fejvel befelé vannak. Akkor fordulnak kifelé, hogy jöjjenek a felszín felé.*²⁵ A jeles

¹⁷ Barabás 1998a. 25.

¹⁸ Barabás 1998a. 25.

¹⁹ Kónszi Júlia Johanna gyűjtése, 2006.

²⁰ Bálint 1977 I. 145–155.

²¹ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 40.

²² Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 40.

²³ Barabás 1998a. 27.

²⁴ Barabás 1998a. 27.

²⁵ Bosnyák 1982. 106.

nap időjárását mindenütt pontosan számon tartották: *Ha Pál fordul köddel, az ember meghal döggel.* Másik változata az állatok állapotára utalt: *Ha Pál fordul köddel, jószág hullik döggel.*²⁶ A moldvai csángó magyarok úgy vélték:

*Ha Pál fordul fényvel,
Az ember meghal éhen.*²⁷

A bukovinai magyarok a nap időjárásából elsősorban a szénatermésre következtettek: *ha tiszta idő van, akkor jó szénatermés lesz, ha szél fúj, akkor kevés lesz a széna.*²⁸

Gyertyaszentelő Boldogasszony – Február 2.

Erdélyben is általánosan elterjedt volt az a képzet, mely szerint, ha ezen a napon ki-süt a nap, s a medve meglátja saját árnyékát, akkor gyorsan visszamegy barlangjába, s még negyven napig tart a kemény tél. Ha pedig zord idő van, akkor megrázza bundáját, és kinn marad.²⁹ A sóvidéki gazdák szerint a télnek, eddig a napig, rendszerint a fele telik el. A nap időjárásából a következő téli hónapok időjárására következtettek:

*Gyertyaszentelőn, ha nap süt a tetőre,
Számíthatsz a télnek keményebb felére.*

Több mondóka arra figyelmeztette a gazdákat, hogy még messze a tavasz, és még sok takarmány kell állataiknak:

*Ha fénylik gyertyaszentelő,
Az izéket vedd elő!*

Több sóvidéki rigmus azt üzeni, hogy a tiszta idő ilyenkor jó termést ígér:

*Tiszta gyertyaszentelő,
Jó lent, kendert ígérő.*

*Tiszta gyertyaszentelő,
A búzának jó üdő.*³⁰

Balázs napja – Február 3.

Erdélyben is úgy vélték, ha Balázs napján esik az eső, akkor a jégeső nyáron mind el fogja verni a gabona termését.

²⁶ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 40.

²⁷ Bosnyák 1980. 119.

²⁸ Bosnyák 1977. 166.

²⁹ Barabás 1998a. 28.

³⁰ Barabás 1998a. 28.

Dorottya napja – Február 6.

Ha Dorottya napján fagyos volt az idő, akkor Julianna napjára (február 16.) az rendszerint megenyhült. Ezzel kapcsolatos a következő mondóka:

*Ha Dorottya szorítja,
Julianna tágítja.*³¹

Bálint napja – Február 14.

A nap időjárásából elsősorban a termésre jósoltak. Ha Bálint napján hideg és száraz idő volt, akkor a gazdák jó termést reméltek. A háromszéki Zabolán ezt a napot találták alkalmasnak a tyúkültetésre. Ebben az orbaiszéki faluban rendszerint holdtöltére, *r* betűt tartalmazó napokon volt ajánlatos a tyúkok ültetése.³²

Julianna napja – Február 16.

Az erdélyi földművesek is úgy vélték, hogy ettől a naptól kezdve az idő rendszerint jobbra fordul. Aranyosegerbegyen az asszonyok ettől a naptól kezdődően ültettek koltót.³³

Zsuzsanna napja – Február 19.

Az Alföldön tavaszkezdő napnak számított. A régiak úgy vélték, hogy ha a pacsirta ezen a napon megszólal, akkor a tavasz is hamarosan érkezik.³⁴

Üszögös Szent Péter napja – Február 22.

A gazdák ezt a napot szerencsétlennek tartották, rendszerint semmiféle munkához nem kezdtek: pl. nem ültettek tyúkot, a háziasszonyok nem érinthették meg a lisztet, mert hiedelmeik szerint akkor a búza nyáron megüszögösödött volna.³⁵

Mátyás napja – Február 24.

A következő általánosan elterjedt mondóka kapcsolódott Parajdon ehhez a naphoz:

*Ha nem kap jeget: hagy,
Ha kap, megtöri.*

A sóvidéki gazdák úgy vélték, hogy ha Mátyás napján hideg az időjárás, az rendszerint jó termést jelent.³⁶

³¹ Barabás 1998a. 29.; Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 47.

³² Fejér 2006. 19.

³³ Nyitrai Ágnes gyűjtése, 2006.

³⁴ Barna 1985. 73.

³⁵ Bálint 1980. 247–248.

Negyven vértanú napja – Március 10.

Ezt a jeles napot Sóvidéken elsősorban a római katolikusok tartották számon. A korondi öregebb gazdák úgy vélték, hogy ha aznap havas vagy esős volt az idő, akkor rendszerint esős tavaszra számíhattak. A szakadatiak számára a tiszta idő jó törökbúzatermést ígért.³⁷

Gergely napja – Március 12.

A naphoz időjárás- és termékenyséjósítás is kapcsolódott. A Kárpát-medencében élő magyar falusi közösségekben úgy tartották, hogy ezen a napon erősebb havazás még előfordulhat: *Megrázza még szakállát Gergely!*³⁸ A Sóvidéken tavaszkezdő napnak tartották *Gergé pápa* napját. A népi hiedelmek rendszerint hideg, szeles és esős napnak tartották. A gazdasszonyok meg alkalmas napnak veteményezésre.³⁹ A háziasszonyok Zabolán hagyományosan ezen a napon vetették el a hagyma és a fokhagyma magját.⁴⁰ Aranyosegerbegyen szintén Gergely napjától kezdődően vetették el a magvakat, alakították ki a melegágyakat.⁴¹ A mezőségi falvakban tavasszal csak tiszta kender abroszból vetették el a gabona magvait. Mielőtt hozzá fogtak volna a vetéshez, harmatban mosták meg kezüket, s röviden imádkoztak, Isten segítségét kérték.⁴² Az Udvarhely melletti Fenyéden nem tartották szerencsésnek olyan napon vetni a búzát, mely *r* betűt tartalmaz megnevezésében, mivel hiedelmeik szerint a madarak azt mind kiverték volna.⁴³

Elek napja – Március 17.

Az erdélyi románok szerint a tavasz kezdetét Alexié (március 17.) jelentette, amikor a fagyos föld felenged, s onnan a kígyók, egerek, legyek meg a rovarok bátran előbújhattak. A gazdák már korán reggel tüzeket gyújtottak a kertjükben meg az udvarukon, de a családi házat is megkerülték egy fáklyával, hogy azt a különböző rovarok elkerüljék. A kígyó és a gyík nevét ezen a napon ki sem ejtették, mivel a tiltás betartásával azok már nem okozhattak bosszúságot.⁴⁴

Sándor, József, Benedek – Március 18–19–21.

Az egész magyar nyelvterületen egységesen elterjedt a következő, időjárással kapcsolatos mondóka:

---

³⁶ Barabás 1998a. 30.

³⁷ Barabás 1998a. 31.

³⁸ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 76.

³⁹ Barabás 1998a. 67.

⁴⁰ Fejér 2006. 20.

⁴¹ Nyitrai Ágnes gyűjtése, 2006.

⁴² Saját gyűjtés, Magyarországot 1979.

⁴³ Lukács Enikő gyűjtése, 2006.

⁴⁴ Toşa – Munteanu 2003. 104.

*Sándor, József, Benedek,
Zsákban hozzák a meleget!*

Egészen a XX. század közepéig Erdélyben is élt az a hiedelem, hogy a madarak első ízben József napján szólalnak meg. Máshol pedig úgy vélték, hogy a fecskék hagyományosan József napján érkeznek vissza. Ha ezen a tavaszkezdő napon szivárvány díszítette az égboltot, akkor a gazdák már jó búzatermést reméltek. Sok helyen e napon engedték ki első ízben kaptáraikból a méheket.⁴⁵ A bukovinai székelyek úgy tartották, hogy ha Benedek napján (március 21-én) mennydörgést lehet hallani, akkor a nyár meleg és száraz lesz.⁴⁶ Farkaslakán a szarvasmarhákat ezen a napon terelték ki első ízben a legelőre. A gazdasszonyok úgy vélték, hogy ekkor már el lehet ültetni a fokhagymát.⁴⁷

Gyümölcsoltó Boldogasszony napja – Március 25.

A római katolikus közösségekben ezen a napon Jézus fogantatására emlékeztek. Az erdélyi gazdák elsősorban fák oltására és szemzésére tartották alkalmasnak. Sok helyen úgy vélték, hogy az ilyenkor beoltott fáról nem szabad még kisebb ágat sem letörni, mivel abból vér folyna ki, vagy az illető családnak szerencsétlenséget okozna. A Gyimes völgyében élők úgy tartották, ha e napon rossz az időjárás, akkor a tavasz is kedvezőtlenül alakul.⁴⁸ A korondiak a két világháború közötti időszakban ilyenkor még kimentek a határban lévő búzaföldekre, és ott lapáttal megmozgatták a havat, hogy az minél előbb elolvadjon.⁴⁹ Zabolán szigorúan munkatilalmi nap volt, ilyenkor mezei munkát nem végeztek. A következő napokat már alkalmasnak találták fák oltására és szemzésére.⁵⁰

Bolondok napja – Április 1.

Szerte Erdélyben úgy tartják, hogy a *bolondok napján* szeszélyes és hirtelen változik az időjárás.⁵¹ Sem Erdélyben, sem Moldvában nem tartották alkalmasnak április 1-ét a vetésre, mivel úgy vélték, hogy a tiltás megszegése rossz termést eredményezne.⁵²

Tibor napja – Április 14.

Farkaslakán úgy vélték, hogy ezen a napon szólal meg első ízben a kakukk. A helyi étkezési szokások szerint, csak ekkor lehetett megkezdeni a füstölt szalonnát, s ekkor

---

⁴⁵ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 77.

⁴⁶ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 78.

⁴⁷ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

⁴⁸ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 78.

⁴⁹ Barabás 1998a. 68.

⁵⁰ Fejér 2006. 21.

⁵¹ Barabás 1998a. 69.

⁵² Tátrai 1990. 144–145.

kezdődtek el a nehezebb tavaszi mezei munkák.⁵³ A sóvidéki gazdák úgy tartották, hogy erre a napra minden évben a rét kizöldül. Képzeteik szerint a zöld fű rendszerint jó szőlőtermést ígért:

*Ha a rét zöld Tiborra,
Számíthatsz a jó borra.*

A parajdi pásztorok ilyenkor rendre meglátogatták a juhtartó gazdákat, azokat felköszöntötték, majd utána összegyűjtötték juhaikat a seregbe.⁵⁴

Szent György napja – Április 24.

Az erdélyi falvakban is a tavasz első, igazi napjának tartották, melyet alkalmasnak találtak a kukorica, a bab és az uborka vetésére is. Fenyéden az uborkát az év 101. napján, vagyis az *Úr szerdáján* vetették el.⁵⁵ Szent György napja Nagybaconban a kender elvetésének hagyományos időpontja volt.⁵⁶ Már a római kortól kezdődően az állattenyésztők és pásztorok egyik legjelentősebb tavaszi ünnepének számított. A gazdák ilyenkor terelték ki állataikat a legelőre, Kalotaszegen és Mezőségen pedig a juhok tejtermelését ezen a napon mérték meg. Mivel a rontó és a gonosz erők, lények hatalma ilyenkor hirtelen megerősödött, számos védő és termékenységvarázsló eljárás kapcsolódott ehhez a naphoz. A bukovinai magyarok úgy vélték, hogy ha tavasszal, Szent György napja előtt a békák megszólalnak, akkor korán beköszönt a tavasz. Ha a mennybolt ezen a napon megdőrdült, az jó termést jelentett.⁵⁷ A jeles nap előtti és az utána következő napokat Sóvidéken már alkalmasnak találták a kukorica vetésére is.⁵⁸

Az erdélyi románok a pásztorév kezdetét április 23-án, Szent György napján ünnepelték. Ezen a jeles napon számtalan olyan mágikus cselekvést végeztek, melyekkel elsősorban állataik védelmét, termékenységét és gyarapodását akarták biztosítani. Az állatok kihajtása előtt az istállók nyílászáróit (pl. ajtaját, ablakát) fokhagymával kenték és kerítették be, sok helyen meg tövissel látták el. Nagyon sok erdélyi gazda állatait rendszerint földön elhelyezett vasláncon, ekevason, tűzön vagy füstön keresztül terelte ki az udvaráról.⁵⁹

Az erdélyi falvakban ilyenkor választották el a télen megszületett bárányokat, állították össze a nyáját, fogadták meg a juhászokat az új pásztor évre. A *cimbora* a magyar nyelvben az egyik legkorábbi román eredetű szavunk, mely a szövetezés, társulás, közösség jelentésű román *sâmbra* szóból származik.⁶⁰ A kifejezés eredetileg a pásztorok és a juhos gazdák között, Szent György napján létrejött szóbeli egyezséget,

⁵³ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

⁵⁴ Barabás 1998a. 70.

⁵⁵ Lukács Enikő gyűjtése, 2006.

⁵⁶ Konsza Júlia Johanna gyűjtése, 2006.

⁵⁷ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 80–81.

⁵⁸ Barabás 1998a. 82.

⁵⁹ Barabás 1998a. 83–84.

⁶⁰ Benkő 1967. 436–437.; Szabó T. 1975. 1182–1184.

megállapodást, szövetséget jelölte, melyet minden évben vidám mulatsággal tettek nevezetessé.⁶¹

A mezősegi és a kalotaszegi magyarság körében *juh-* vagy *tejbemérésnek* nevezik a Szent György napján élő ünnepi szokást. A gazdák annak keretében a legtöbb faluban előbb megnyírták, megjelölték és összeadták juhaikat, majd a fejés után rendre pontosan megmérték minden gazda juhainak tejmennyiségét, s az alapján határozták meg, hogy milyen sorrendben, mikor és hányszor kapja meg az egész nyáj tejmennyiségét, amit minden család otthon dolgozott fel.⁶²

A juhnyájjal felvonuló menetben, a mezősegi falvakban *gocojnak* nevezett, zöld lombos alakoskodó haladt, akit a gazdák bőségesen meglocsoltak vízzel. A magyarorszáti legények Szent György napján megragadták a hajadonokat, majd egy kút vagy csorgó mellett alaposan megöntözték. A nagyobb legények Szent György éjszaka megmosakodtak a szabadban.⁶³ Az esemény végén rendszerint vidám, táncos, zenés, énekes mulatságra került sor, melynek keretében az asszonyok a figyelmetlenebb legényeket meg férfiakat lerántották a földre, majd hirtelen megragadták őket kezükkel meg lábukkal, s összefogózva legurultak a dombtetőről a völgybe. Az erotikus elemekben gazdag *hengerikázásnak* napjainkig termékenység- és egészségvarázsló funkciót tulajdonítanak.⁶⁴ A mezősegi és a kalotaszegi pásztorok muzikusok kíséretével rendszerint ilyenkor adták elő az elvesztett juhait sirató pásztor zenés, táncos, énekes és pantomimikus változatát.⁶⁵

Márk napja – Április 25.

A római katolikus magyar falusi közösségekben ezen a napon szervezték meg a búzaszentelést, melynek keretében a hívők templomi keresztekkel és lobogókkal kivonultak a település melletti búzaföldre, amit a plébános ott megszentelt. A résztvevők az ilyenkor kisarjadt és megszentelt búzaszálakból egy-egy kisebb köteget rendszerint hazavittek, s mint gonoszűző szentelményt gondosan eltették.⁶⁶

A sóvidéki Szakadátón a szertartás alatt egy-egy maroknyi búzaszálát a zászló rúd-jára erősítettek, mások pedig imakönyvükbe tették. Korondon a lányok búzakoszorút fontak és azt szintén a zászlórúdra helyezték. A faluban élő római katolikusok az ekkor szakított búzaszálakat különböző mágikus gyakorlataikban szentelményként használták fel.⁶⁷

---

⁶¹ Hedeşan 2005. 283–289.

⁶² Henics 2005.; Szabó Á. 2002. 87–100.; Vasas – Salamon 1986. 141–150.

⁶³ Saját gyűjtés, 1979.

⁶⁴ Vasas – Salamon 1986. 145.; Kürti 1987. 390.; Szabó Á. 2002. 91–93.

⁶⁵ Pozsony 2000. 48–57.

⁶⁶ Tátrai 1990. 147.

⁶⁷ Barabás 1998a. 85.

Virágvasárnap

A római katolikusok ezen a napon barkát szenteltek, amit elsősorban az állatok védelmében, gyógyításában használtak fel. Sok erdélyi római katolikus közösségben az ilyenkor megszentelt barkát a zöldségeskert földjébe szúrták, hogy káposztás területeikről a férgeket elűzzék, és távol tartsák. A bukovinai székelyek a szentelt barkát megtartották egészen a következő évig, s rendszerint egy-egy szentelt kép mellé helyezték. Úgy vélték, hogy az távol tartja a villámokat, a sírokon elhelyezett ága pedig az elhunytak túlvilági integrációját segíti elő.⁶⁸ Farkaslakán úgy tartották, hogy a szentelt barkát nem jó bevinni a házba, mert akkor tavasszal elpusztulnak a kislibák. A gazdasszonyok ugyanott a lúd- meg a tyúktojásokat általában szentelt barkával rakták körül a fészekben, s csak azután ültették rá a libát. A pásztorok rendszerint szentelt barka hamvát helyezték egy cserépből készített tányérra, s azzal kerülték meg a juhnyáját, hogy a farkas meg a medve ne okozzon abban kárt.⁶⁹

Nagycsütörtök

A magyarszováti románok nagycsütörtökön gondosan kitakarították előbb a házat, utána az istállót, majd a kertet, s az összegyűjtött szemetet estefelé meggyújtották. Hiedelmek szerint ezáltal megakadályozták, hogy az elkövetkező tizenkét hónapban kígyók, gyíkok és békák jussanak be udvarukra. A magyar családok a nagycsütörtöki takarítás során összegyűjtött gázt csak másnap, nagypénteken reggel gyújtották meg a kertben, *hogy a tisztátalan béka képiben ne jöjjön be a házba*. A nagycsütörtöki rituális takarítással és tűzgyújtással elsősorban a kártékony állatokat próbálták távol tartani a kisebb gyermekektől, és ezzel a mérges kígyók marását és a béka rontó hatását megelőzni.⁷⁰

Nagypéntek

Az erdélyi és a moldvai magyar falvakban ezen a napon szigorúan tiltották a földműveléssel kapcsolatos munkákat, ugyanakkor az állatok igázását sem engedélyezték. Például Orotván nemcsak nagypénteken, hanem húsvét második napján is tiltották az állatok befogását. Ugyanott kötelező volt a szövés befejezése is még nagyhét előtt. A bukovinai magyarok jó tavaszt reméltek, ha a nap folyamán az eső megeredt.⁷¹ Farkaslakán nagypénteken minden ruhát és ágyneműt kiraktak az udvarra szellőzni, mivel a nagypénteki szél távol tartotta a molyokat. Az ekkor összesöpört szemetet kidobták az útra, miközben féregűző varázsigét mondtak: *tetű, bolha, poloska, menjetek a pokolba!*⁷²

---

⁶⁸ Bosnyák 1977. 171.

⁶⁹ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

⁷⁰ Saját gyűjtés, 1979.

⁷¹ Tátrai 1990. 155.

⁷² Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

Nagyszombat

Ezt a napot Erdélyben is alkalmasnak találták a féregűzésre. Rendszerint az előző évben megszentelt barkával tüzet gerjesztettek, majd annak lángjánál újból meggyújtották a tüzet. Paraszát és hamvát gondosan összegyűjtötték, s a jó termés reményében szántóföldeken szétszórták, ezzel egyben a jégverést is el tudták hártani.⁷³ A plébános Farkaslakán reggel szentelte meg a vizet, amivel nyáron keresztet rajzoltak az erősebb vihar elé, hogy a jégesőt távol tartsák gabonatóbláiktól. Rendszerint szentelt vízzel mosták meg a tehén tőgyét, közvetlenül az ellés után. Általában az udvart és az istállót is behintették vele, hogy állataiktól távol tartsák a betegségeket meg a különböző gonosz, ártó lényeket.⁷⁴

Húsvétvasárnap

Az ilyenkor megszentelt étel maradákeit a római katolikus családok általában máigikus célokra használták. A sonka csontját rendszerint gyümölcsfákra akasztották jobb termés reményében, a kalácsok morzsáit pedig a tyúkoknak adták, hogy azok jól tojjanak, a bukovinai magyarok pedig tűzbe vetették, s hamujával szapultak.⁷⁵

A húsvétot megelőző nagyhét idején a fiatalabb legények megújították a mezőn lévő forrásokat, kutakat és a határjeleket. Székelyföld falvaiban egészen napjainkig fennmaradt a határjárás, melynek keretében imádkozva, énekelve körbe kerülték a határt, hogy azt megvédjék minden csapástól, s jó termést biztosítsanak.⁷⁶

Az erdélyi magyaroknál egészen napjainkig fennmaradt az a gyakorlat, hogy a falvak melletti szántóföldeken a legények vagy az iskoláskorú fiúk kakast ütöttek (pl. Oltszakadátón), vagy kakast löttek (Apácán). A szárnyas feláldozásával voltaképpen bőséges termést igyekeztek elősegíteni.⁷⁷

A szántani induló gazdát, ekéjét felesége vízzel öntötte le, a jó termés érdekében.⁷⁸ Az erdélyi román közösségekben a tavasszal elsőként szántani induló gazdát számon tartották, majd a legények csoportja húsvétkor vagy Szent György napján, közvetlenül az ünnepi istentisztelet után, egy feldíszített boronán kivitték a folyóvíz martjára, ott megmosdatták, majd megtörölték.⁷⁹

Május 2.

A háromszéki Zabolán ezen a napon kezdték a káposztát vetni. A hónap első hetét alkalmasnak találták még a főzőtök magvainak elvetésére is. Ugyanott május 7-ét, Gizella napját az uborka vetőnapjának tartották.⁸⁰ Farkaslakán nem tartották szeren-

⁷³ Tátrai 1990. 156.

⁷⁴ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

⁷⁵ Tátrai 1990. 157.

⁷⁶ Barabás 1998. 73–74., 2000. 133–171.

⁷⁷ Pozsony 1998. 86–192.

⁷⁸ Ujváry 1980. 19–20.

⁷⁹ Gherman 1981.

⁸⁰ Fejér 2006. 24.

csésnek elvetni a paszulyt meg az uborkát május 9-e előtt. Ebben az udvarhelyszéki faluban a murkot csak bodzavirágzásakor vetették el másodikszer. Ugyanakkor nem tartották szerencsésnek koltót megültetni.⁸¹

Pongrác, Szervác, Bonifác – Május 12–13–14.

Az ókeresztény vértanúkat az erdélyi magyarok *fagyosszentek*nek nevezték, mert az időjárás ilyenkor rendszerint minden évben hirtelen hidegre fordult. A magvakat Zabolán tavasszal úgy vetették el, hogy azok, lehetőleg, ne keljenek ki a fagyosszentek előtt.⁸² A nyomtatott kalendáriumok által forgalmazott mondókák is ezt jelzik:

*Szervác, Pongrác, Bonifác, mind fagyosszentek,
Hogy a szőlő el ne hagyjon, füstöljenek kentek!*⁸³

Egy korondi eredetmagyarázó monda szerint a fagyosszentek *gyengén teleltek és májusban megfagytak*. A siklói gazdák ilyenkor a várható szőlőtermést jósolták meg:

*Szervác, Pongrác, Bonifác!
Sok bort hoz az áldomás.
Ha felhőt egyikén sem látsz.*⁸⁴

Szent Konstantin – Május 21.

Az erdélyi pásztorok hagyományosan Szent Konstantin napján terelték fel nyájait a havasi legelőkre. Amikor felértek a hegyekben lévő pásztorszálláshoz, ott először kitakarították a téli hónapok alatt üresen álló esztenát, majd nagy gonddal meggyújtották az első tüzet. A juhászok szerte a Kárpátokban nagy hangsúlyt fektettek az ilyenkor gerjesztett első tűzre. Hiedelmeik szerint annak óvó, védő és termékenyítő hatása kiterjed majd az egész pásztorévadra.⁸⁵

Orbán napja – Május 25.

Erdélyben a gazdák Orbánt tartották az utolsó fagyosszentnek, éppen ezért minden évben csak eddig féltették a fagytól a kisarjadt vetéseiket, a szőlőseiket és a gyümölcsfáikat. Zabolán rendszerint a jeles nap előtt két héttel vetették el az uborka magvait meg a babszemeket, hogy azok Orbán előtt ne keljenek ki. A paradicsom-, paprika-, zeller-, hagymapalántákat általában csak az ünnep után ültették ki a szabadba.⁸⁶ Pálpatakán a következő mondás élt: *Ha a három fagyosszent átal bukott, még csak Or-*

---

⁸¹ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

⁸² Fejér 2006. 24.

⁸³ Bálint 1980. 275.

⁸⁴ Barabás 1998a. 88.

⁸⁵ Niedermüller 1981. 400–412.

⁸⁶ Fejér 2006. 25.

*bán kell elmenjen!*⁸⁷ Hajdanán az erdélyi szász szőlősgazdák védőszentje volt, éppen ezért ilyenkor a szőlősök védelmére misét tartottak. Ők is úgy vélték, hogy a szőlőt csak Orbán napjáig kell féltetni, mert ha addig nem fagy meg, abban az évben jó termés lesz.⁸⁸

Pünkösöd

Az ünnep reggelén az istállókat zöld nyírfa-, gyümölcs- és bodzaágakkal látták el, hogy állataiktól távol tartsák a gonosz erőket. A székelyföldi és a gyimesi gazdák úgy vélték, hogy ha pünkösdkor esik az eső, akkor nyáron és ősszel jó termést remélhetnek.⁸⁹ A sóvidékiek pünkösdkor vágják le a később született bárnyaikat. A gazdák ilyenkor rendszerint pálinkával és kaláccsal, Atyhán pedig *tejfölös lepénnyel* ajándékozták meg az állataikat őrző pásztorokat, akik csak az ünnep harmadik napján vigadhattak, amikor megtartották a hagyományos *juhnyíró*t is. A nagyobb fiúk meg legények pünkösöd után a havasi legelőkre kósót vittek állataiknak. Hazafelé úgynevezett pünkösdi rózsát szakítottak, s rendszerint annak a lánynak az ablakát díszítették fel vele, akinek udvarolni szándékoztak.⁹⁰

Az erdélyi szász falvakban a pünkösdi ünnepkörhöz kapcsolódott a mezei csörgők, források és kutak megtisztítása. A legtöbb helységben ezt a feladatot a legényegylet végezte el még áldozócsütörtök előtt. Vasárnap ünnepélyes keretek között megkerülték a határt, s ott rendre ellenőrizték, hogy a kisebb legények hogyan újították meg a kutakat, majd virágokkal és zöld lombokkal feldíszített szekerekkel bevonultak a faluba, és az utcákon vidám dalokat énekelve végigszekereztek. Miközben a porták előtt álló gazdák borral kínálták a legényeket, sokan vízzel locsolták a szekereket.⁹¹ A hajdani szász Királyfölddel érintkező magyar falvakban is pünkösdkor gyakorolták a tavasi határkerülést. A magyarok például Pipén, Székelyderzsen és Székelyzsomborban rendszerint áldozócsütörtökön szerveztek határkerülést, hogy földjeiket ne érje semmiféle ártalom, s abban az évben jó termést érjenek el.⁹²

Úrnapja

A gazdák a pünkösödöt követő második hét csütörtökén készített úrnapj sátrak nyírfaágait és virágait gondosan eltették, majd az állattenyésztés és a földművelés keretében, elsősorban különböző gonoszűző, védő és termékenységvarázsló eljárásokban használták fel.⁹³ Az erdélyi protestánsok úgy vélték, hogy ezen a napon rendszerint erősebb zivatar, *nagy üdő* keletkezik. A Sóvidéken ilyenkor semmiféle mezei munkát nem végeztek. Hiedelmeik szerint villám sújtja azokat, akik ezt a hagyományt meg-

⁸⁷ Barabás 1998a. 88.

⁸⁸ Barabás 1998. 88.

⁸⁹ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 125.

⁹⁰ Barabás 1998a. 92.

⁹¹ Pozsony 1997a. 184–192.

⁹² Pozsony 1998a. 224–225.

⁹³ Bálint 1976. 346–362.

szegik. Szovátán pedig azt tartották, hogy a legfinomabb retek csak az ekkor elvetett magból kel ki.⁹⁴

Jézus szent szíve – Június 3.

A székelyföldi római katolikus falvakban (pl. Zabolán) ehhez a naphoz szigorú munkatilalom fűződött.⁹⁵

Medárd napja – Június 8.

A bukovinai magyarok úgy vélték, hogy a bibliai özönvíz ezen a napon kezdődött, majd negyven napon át folyamatosan tartott. Az erdélyi magyarok szerint ha Medárd napján esik az eső, az is negyven napig fog tartani. Ellenkező esetben pedig, ugyanannyi napon át szárazság következhetett.⁹⁶ A sóvidéki falvakban régies kifejezéssel *Mérdálusnak*, *Mérdálusnak* nevezték. Barabás László Siklódon és Szovátán a következő mondókát rögzítette:

*Mérdálus, ha derül,
A nyár sikerül.
Mérdálus, ha nedves,
Aratásig az is lesz⁹⁷*

Zabolán úgy vélték, hogy ha Medárd napján tiszta az idő, akkor az egész nyáron szép lesz:

*Medárdus ha tiszta, derült,
A nyár már szinte sikerült,
De ha ekkor esik eső,
Negyven napig kell az esernyő.⁹⁸*

Atyhán az öregebbek úgy vélték, hogy a jeles nap Mérdálusé, második az asszonyáé, míg harmadik napja leányáé. Alsósófalván hagyományosan azért ültették ilyenkor a káposztapalántákat, mivel hiedelmeik szerint, akkor az jobban termett.⁹⁹

Margit napja – Június 10.

Ezt a napot a magyar Alföldön a retek, a káposzta és a len elvetésének legalkalmasabb időpontjának vélték. A gazdasszonyok úgy tartják Zabolán, hogy a Margit napján

---

⁹⁴ Barabás 1998a. 89.

⁹⁵ Fejér 2006. 26.

⁹⁶ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 126.

⁹⁷ Barabás 1998a. 88–89.

⁹⁸ Fejér 2006. 26.

⁹⁹ Barabás 1998a. 89.

elvetett murokból lesz igazán nagy sárgarépa.¹⁰⁰ Erdélyben elsősorban esős napnak tartották: *Ha Margit megcseppent, negyven napig fog esni!* Korondon és Pálpatakán *pisis Margit*ként emlegették, mert tapasztalataik szerint, ilyenkor minden évben esett, s az sokáig tartott. Sóvidéken úgy vélték, hogy csak abból a kukoricából lesz puliszka, vagyis az érik be ősszel idejében, amelyik Margit napján egészen a szekér tengelyéig ér fel.¹⁰¹

Szent Iván napja – Június 24.

Erdély-szerte úgy tartották, hogy az ekkor gyújtott tűz megvédi az embereket különböző csapásoktól (pl. jégeső, dögvész) és jó lesz a termés. Bod Péter a *Szent Heortokrates* című művében azt írta, hogy Keresztelő Szent János napján az emberek tüzeket gyújtottak, tüzes csóvával kerülték meg a határt a jó termés reményében.¹⁰²

Sóvidék falvaiban (Korondon, Pálpatakán, Szovátán) úgy vélték, hogy ha ezen a napon esik az eső, akkor ősszel a gyümölcs férges lesz. Siklódon, Felsősfalván meg Korondon az e napi eső rossz krumplitermést jelentett.¹⁰³ A nyári napforduló hetének ötödik napját a Sóvidéken *asszúpénteknek* nevezték, amit nagyon szigorú munkatilalom jellemzett. Ha ezt a tabut valaki megszegte, akkor közvetlenül a kapálás után, hiedelmeik szerint, elszáradt a krumpli vagy a kukorica.¹⁰⁴ A kaszálást az alsíki falvakban (pl. Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván) rendszerint Szent János napjától kezdték el, amit általában közösen, kalákában végeztek.¹⁰⁵

Az erdélyi szász lányok ezen a napon búzakaralászból és virágokból koszorút fontak, amit egy búzatablában elrejtettek, de a legények azt megkeresték, s ünnepélyes menetben a templomtéren egy magas rúd tetejére helyezték, s egymással versengve oda felkúsztak. A legénypróba győztese a rúd tetejére erősített szekérkeréken ünnepi szónoklatot tartott, majd a kisgyermekeknek édességet, süteményt, kalácsot dobott le.¹⁰⁶

Szent László – Június 27.

Háromszéken (pl. Zabolán) egészen az 1962-es kollektivizálásig Szent László napján kezdték a fűvet lekaszálni, a szénát megszáritani és a csűrbe behordani.¹⁰⁷

Péter – Pál napja – Június 29.

A keresztény egyház úgy tartja, hogy Péter és Pál apostolt valószínűleg ezen a napon végezték ki. Az egész magyar nyelvterületen úgy vélték, hogy a búza feje ilyen-

---

¹⁰⁰ Fejér 2006. 26.

¹⁰¹ Barabás 1998a. 89.

¹⁰² Dömötör 1964. 145–146.

¹⁰³ Barabás 1998a. 100.

¹⁰⁴ Barabás 1998a. 101.

¹⁰⁵ Sándor Edit gyűjtése, 2006.

¹⁰⁶ Pozsony 1997. 194–216.

¹⁰⁷ Fejér 2006. 27.

kor megszakad, tehát beérik, s kezdődhet az aratás.¹⁰⁸ Zabolán munkatilalmi napnak számított, amikor a gabona felszakad, beérik, s hat-hét múlva már lehet is aratni:

*Péter és Pál, tudjuk nyár van,
Összeférnek a naptárban.*¹⁰⁹

Péter és Pál napja ugyanakkor az erdélyi pásztorévad felezőnapja is. A székelyföldi pásztoroknak minden évben eddig a napig ki kellett adniuk a gazdának, a szóbeli egyesség értelmében megállapított sajtmenyiség felét. A mezősegi és a kalotaszegi tradícióktól eltérően Székelyföldön minden fejő juh után a pásztornak előre meghatározott sajt- és ordamennyiséget kellett átadnia a gazdának.¹¹⁰

Sarlós Boldogasszony napja – Július 2.

A magyar szájhagyomány sokfelé, Péter Pál napjához hasonlóan, az aratás kezdőnapjaként tartotta számon. A sóvidéki reformátusok ilyenkor rendszerint nem dolgoztak a mezőn.¹¹¹

Az erdélyi falvakban elsősorban a lelkész meg a falubíró gabonatábláinak learatására szervezték a legnagyobb, ünnepi jellegű arató kalákát. A fiatalok rendszerint énekelve, zeneszó mellett dolgoztak, majd az utolsó gabonaszálakból és az akkor nyíló mezei virágokból koszorút fontak, amit ünnepélyes menetben vittek be a faluba. A kalotaszegi falvakban ilyenkor énekelték a *Búza, búza, de szép tábla búza ..., Tiszta búzát szedeget a vadgalamb...* kezdetű dalokat.¹¹² A koszorút, meg annak vivőit a gazdák meg az asszonyok vízzel locsolták le bőségesen. Rendszerint a tisztaszoba mennyezetére kötötték fel, majd magvait belevegyítették a vetőgabona közé. A barcasági magyar közösségekben egészen a sarlós aratás fennmaradásáig élt az aratókoszorú és -füzér készítése.¹¹³ Az aratókaláka estéjén Kalotaszegen tyúkhúsleves és töltött káposztát fogyasztottak, majd utána egészen reggelig tartó táncos multság következett.¹¹⁴ Az utolsó aratókaláka idején készített búzakoszorúk még napjainkban is díszítik az erdélyi magyar református templomokat.¹¹⁵

A mitológiai szokáskutatás mutatott rá arra, hogy az európai földművesek úgy képzeltek, hogy az utolsó gabonaszálakban titokzatos életerő sűrűsödik, amit Erdélyben is rendszerint állat alakú lénynek tartottak. Amikor egy gabonatáblán az utolsó szálakat aratták, Székelyföldön általában azt kiabálták: *fogjuk meg a nyulat, fogjuk meg a nyulat!* Wilhelm Mannhardt kérdőíveire adott erdélyi válaszok sorában Hanni

---

¹⁰⁸ Barabás 1998a. 101.

¹⁰⁹ Fejér 2006. 27.

¹¹⁰ Saját gyűjtés.

¹¹¹ Barabás 1998a. 102.

¹¹² Vasas – Salamon 1986. 155–156.

¹¹³ Seres 1984. 408–409.

¹¹⁴ Vasas – Salamon 1986. 156.

¹¹⁵ Barabás 1998a. 104–105.

Markel olyan adatokat is talált, melyek az aratás végén megszervezett kakasáldozat XIX. századi székelyföldi meglétét jelzik.¹¹⁶

Elek napja – Július 17.

A háromszéki természeti és időjárási viszonyok miatt Zabolán ezt a napot tartották legalkalmasabbnak az aratásra.¹¹⁷

Illés napja – Július 20.

Az Ótestamentumban azt olvassuk, hogy Szent Illés tüzes harcokocsival és lovakkal, forgószélnben ment fel az égbe. Szerke a magyar nyelvterületen úgy vélték, hogy ezen a napon erős viharok tombolnak. A csikiak szerint, amikor Illés napján keményebben mennydörög, voltaképpen Illés szekere hangosabban zörög.¹¹⁸ Nem tartották alkalmasnak a napot mezei munkára, mivel a villám belesaphatott a mezőn dolgozókbá, vagy felgyújthatta a gabonaasztágot vagy -kazlakat.¹¹⁹ A sóvidéki magyarság hiedelme szerint e nap időjárása meghatározhatta a következő hetek alakulását is:

*Ilyés ha derül, a nyár sikerült!
Ilyés ha álmos, csöndes aratást hoz.
Ilyésnap i fergeteg könnyen bajt is szerezhet!*¹²⁰

A gyimesi csángók úgy vélték, hogy Illésnek nem szabad megtudnia, hogy mikor van neve napja: *örökké érdeklődött a többi szentektől Illés, hogy mondják meg, mikor lesz az ő neve napja, hogy ő lőjjön. De a többi szentek eltagadták, de azért mégis ő tájékozódik, vaj előbb, vaj utóbb, de tennap eltalálta, mert jókat lőtt.*¹²¹

Az erdélyi magyarok pontosan számon tartották, hogy Szent Illés napja az erdélyi román pásztorközösségek legnagyobb nyári ünnepe. A háromszéki Zabolán úgy vélték, hogy ezen a napon rendszerint villámcsapások és mennydörgések lesznek, tehát *erős időre van kilátás*. A románok ezt a nyári jeles napot templomi istentisztelettel nyitották, majd utána három napig tartó zenés, táncos mulatsággal folytatták az ünnepeket. A juhtartó gazdák és pásztoraik már kora tavasszal megegyeztek abban, hogy a nagyobb juhászlegények Illés napján leereszkehetnek havasi legelőikről a völgségi falvakba. Az eladósorban lévő lányok a háromnapos táncmulatság idején mindennap újabb és újabb ruhában jelentek meg. A nagyobb juhászlegények e háromnapos ünnepe végére általában párt választottak, s a kiszemelt lányt rendszerint el is jegyezték, s azután újra visszamentek a havasi pásztorszállásra.¹²²

¹¹⁶ Markel 1969. 411–436.

¹¹⁷ Fejér 2006. 27.

¹¹⁸ Tátrai 1990. 193.

¹¹⁹ Barabás 1998a. 103.

¹²⁰ Barabás 1998a. 103.

¹²¹ Bosnyák 1982. 107.

¹²² Saját gyűjtés.

Mária Magdolna napja – Július 22.

Gyimesközéplekon ilyenkor tartottak jelentősebb búcsút.¹²³ Úgy vélték, hogy minden évben az eső azért ered meg e napon, mert Mária Magdolna korábbi bűneit siratja.¹²⁴

Szent Anna napja – Július 26.

Szűz Mária anyjához segítségért rendszerint a nők fordultak. A moldvai Lészpeden Szent Anna napján még 1945–1989 között is népes búcsút tartottak. Erdélyben az asszonyok ilyenkor kezdték meg a kender nyüvésését, kiszedését. A Sóvidéken ekkor volt az aratás kezdőnapja, amikor Parajdon nagyobb kirakóvásárt is szerveztek, tehát nem mentek mezőre. Ezen a napon még a pásztorokat is mentesíteni kellett a nyáj őrzése alól, hogy azok a hagyományos Anna-napi vásárban meg mulatságban részt vehessenek.¹²⁵ A háromszéki Zabolán ezt a napot találták alkalmasnak a búza aratásának megkezdésére, míg a zabot meg a rozsot rendszerint két héttel később kezdték aratni.¹²⁶

Urunk színeváltozása – Augusztus 6.

A korondi meg az atyhai katolikusok szigorúan dologtiltó napnak vélték. Hiedelmek szerint, aki ezt a tiltást megszegte, azt vihar és villámcsapás sújthatta.¹²⁷

Nagyboldogasszony napja – Augusztus 15.

Régebben az erdélyiek számára a nyár legjelentősebb ünnepnapja volt. Számtalan helyen (pl. a mezőségi Füzesmikolán a görög katolikusok) búcsút szerveztek, s az út mentén álló keresztek búzakalászból készített fonatokkal díszítették fel. A román közösségekben nagyon szigorú kéthetes böjt előzte meg. Az erdélyi románok kalendáriumi rendjükben a Nagy- és a Kisboldogasszony (szeptember 8.) közötti periódust olyan különleges időszaknak tartották, mely elsősorban az őszi vetések számára volt kedvező.¹²⁸ Farkaslakán a székelyek is számon tartották a *kétasszony között*, ami a gyógynövénygyűjtés hagyományos időszakának számított. Úgy vélték, hogy az ekkor tojt tojások egészen télig eltarthatók. Nagyboldogasszony napján szigorúan tiltották a kender vízben való áztatását, mert az a személy, akinek belőle ruhát készítettek megbetegedhetett.¹²⁹ A római katolikus közösségekben ezen a napon szigorúan tiltották a munkavégzést. Ha a jeles nap idején szép idő volt, akkor azt jó gyümölcsstermés előjelének tekintették.¹³⁰

---

¹²³ Bárth 2003. 6.

¹²⁴ Bálint 1977 II. 70–76.

¹²⁵ Barabás 1998a. 104.

¹²⁶ Fejér 2006. 27.

¹²⁷ Barabás 1998a. 105.

¹²⁸ Ghinoiu 1997. 175.

¹²⁹ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

¹³⁰ Ghinoiu 1997. 175–176.; Toşa – Munteanu 2003. 273.

A moldvai csángó magyarok augusztus 15-én mindenféle virágot és gyógynövényt szedtek, és azokat megszenteltették. Erősebb mennydörgés idején azokat elégették, a betegeket pedig megfüstölték vele.¹³¹

Az erdélyi gazdák úgy vélték, hogy Nagyboldogasszony napján véget is ér a nyár. A székelyföldi havasokban legeltető román juhászok csak ettől a naptól kezdődően ereszkedhetnek le az erdei füves pusztákról a völgségi falvak közelébe, a növénytermesztő gazdák bosszúságára. A Sóvidéken úgy vélték, hogy ettől a naptól kezdődően tilos a fürdőzés, a folyóvízbe való belépés, mivel a tiltás megszegése lábbetegséget okozhat.¹³²

Szent István király napja – Augusztus 20.

Egészen a második világháború végéig Erdélyben is az egyik legjelentősebb nyári ünnep volt. Zabolán úgy tartották, hogy az őszi búza elvetését közvetlenül az ünnep után lehet megkezdeni.¹³³ Fenyéden közvetlenül Szent István király napja után, az első esővel vetették az őszi búzát.¹³⁴ A zordabb természeti viszonyok miatt Alcsikban rendszerint csak az ünnep után kezdtek hozzá a sarlós aratáshoz.¹³⁵ Aranyosegerbegyen a szőlősben ezután *fogtak hozzá a lágyszemre való kapáláshoz*.¹³⁶

Egyed napja – Szeptember 1.

Szerte Erdélyben olyan időjárásjóslásra alkalmas napnak tartották, melynek állapota már előre meghatározza a következő hat hét időjárását. Ha ezen a napon esett, akkor az éppen hat héten át tartott. Barabás László Parajdon jegyezte a következő mondókat:

*Amilyen az Egyed napja,
Olyan az ősz minden napja.*¹³⁷

Kisasszony napja – Szeptember 8.

Szűz Mária születésnapján Erdély-szerte búcsúkat szerveztek, ugyanakkor a római katolikus közösségekben ez a jeles nap jelentős ünnepnek, tehát dologtiltó napnak számított. Számos mezőgazdasági munkálat (pl. őszi vetés) kezdetét, s a fecskék távozását jelezte.¹³⁸ Zabolán eddig a napig ajánlatos volt az őszi gabonát elvetni, mivel utána hirtelen hidegre fordult az idő:

*Ha jól vetsz, jól aratsz,
Ha szép az idő, nagy termés van.*¹³⁹

¹³¹ Tátrai 1990. 198.

¹³² Barabás 1998a. 106.

¹³³ Fejér 2006. 28.

¹³⁴ Lukács Enikő gyűjtése, 2006.

¹³⁵ Sándor Edit gyűjtése, 2006.

¹³⁶ Nyitrai Ágnes gyűjtése, 2006.

¹³⁷ Barabás 1998a. 107.

¹³⁸ Tátrai 1990. 199.

¹³⁹ Fejér 2006. 28.

A sóvidéki gazdák rendszerint *Kisasszony hetére* várták az első hóharmatot. Elsősorban az asszonymunkákat (pl. kenyérsütést, szövést) tiltották ezen a napon, mivel képzetek szerint a *kisasszonyok* szigorúan megbüntették az ekkor dolgozókat.¹⁴⁰ Farkaslakán úgy vélték, hogy nem jó *kisasszony* napja után csirkét keltetni, mert annak nadrágot kell majd szabatni.¹⁴¹ *Kisasszony* Fenyéden a dióverés és az őszi vetés hagyományos napja volt.¹⁴²

A román pásztorok Kisboldogasszony napjától már szabadon legeltethették nyájait a gazdák szántóföldjein. A román faluközösségek hiedelmében Szent Kereszt felmagasztalásának napjától (szeptember 14.) a föld újra bezáródik a rovarok, kígyók és az egerek előtt. A következő napot már alkalmasnak találták arra, hogy a juhok közé kost, berbécset eresszenek.¹⁴³

Szentkereszt felmagasztalása – Szeptember 14.

A római katolikusok a háromszéki Zabolán ezen a napon tartották templombúcsújukat. A vallásos esemény utáni hetet a krumpliszedés megkezdésére találták alkalmasnak.¹⁴⁴

Máté napja – Szeptember 21.

Erdélyben és Partiumban Máté napján kezdték az őszi búzát vetni. A gazda ilyenkor tiszta ruhába öltözött, a gabona magvakat pedig szenteltvízzel hintette be, majd szótlánul kiment a határba. Vetés közben nem káromkodhatott, majd annak végétével jó magasra dobta az utolsó magvakat, hogy a gabonaszálak is oly magasra nőjenek földjén, és a következő évben jó termése legyen.¹⁴⁵

Szent Mihály napja – Szeptember 29.

Az erdélyi földműves- és pásztorcsaládok életében jelentős fordulópontnak számított. Számos mezőgazdasági munkát csak ettől a naptól kezdtek. A hegyesebb vidékeken (pl. Csíkban) a pásztorok ilyenkor hajtották haza az állatokat, majd az elszámolást követően vidám mulatságokat rendeztek. Sok helyen már ilyenkor megfogadták a pásztorokat a következő évadra. Az unitárius Torockón ezen a napon nagyobb állatvásárt szerveztek. Erdélyben is úgy tartották, ha Szent Mihályig a fecskék nem távoznak el, az hosszú őszt jelent. Az erdélyi szász falvak lakói szerint a burgonya kisedését Szent Mihály napjáig be kell fejezni. Ugyanakkor az előtte való és a jeles napot követő hetet már alkalmasnak találták őszi gabonák elvetésére is. Egészen a XIX. század

---

¹⁴⁰ Barabás 1998a. 107.

¹⁴¹ Biró Rózsa gyűjtése, 2006.

¹⁴² Lukács Enikő gyűjtése, 2006.

¹⁴³ Fejér 2006. 29.

¹⁴⁴ Fejér 2006. 29.

¹⁴⁵ Tátrai 1990. 200.

végéig a szász céhes mestereknek ilyenkor gazdagon meg kellett vendégelniük inasait és a felszabadult legényeiket.¹⁴⁶

Assisi Szent Ferenc – Október 4.

A háromszéki gazdák általában Szent Ferenc hetét tartották a legalkalmasabb időszaknak az őszi gabonák elvetésre.¹⁴⁷

Gál napja – Október 16.

Az erdélyi szász falvakban a szőlő szüretelése egészen a XIX. század végéig ezen a napon kezdődött. Az ünnepet megelőző estén a férfiak bejárták a szőlősoldalakat, s ott puskáikkal egyre-másra lövöldöztek. Medgyesen a diákok és a kézművesek Gál-nap estéjén színdarabokat mutattak be. A brassóiak komédiákat, szatirikus oratiókat adtak elő, amelyekben Gál és a szőlőbor jelentőségét méltatták. A brassói diákok a XIX. század végén pusztító járványok után is ilyenkor ünnepélyes menetben kivonultak egy közeli hegyre, ahol szárnyasokat fogdostak össze, és azokat megpróbálták elpusztítani. A szász gazdák az erdélyi borvidékeken zászlókkal és zöld ágakkal feldíszített szekeken vonultak ki a szőlőshegyekre, ahol a szüretelőknek cigány muzsikások szolgáltattak zenét, majd a fiatalok este vidám táncmulatságot szerveztek.¹⁴⁸ Farkaslakán ekkor érett be a makk, ami a disznótartásban korábban igen jelentős szerepet játszott.¹⁴⁹

Szent Dömötör napja – Október 26.

Szent Demeter elsősorban a keleti keresztény közösségek, a juhtartó románság igen kedvelt, népszerű szentje, a pásztorok patrónusa, akik ilyenkor a pappal bárányt szenteltettek a templom előtt.¹⁵⁰ Ez a jeles nap a pásztorkalendárium éves rendjét két jelentősebb időszakra tagolta. A nyári periódus április 23-tól egészen október 26-ig tartott, melynek felezőpontját Szent Illés (július 20.) jelentette. A téli időszak Szent Dömötör napjától egészen április 23-ig tartott, melynek cezúrája a téli Szent Péter (január 16.) napja volt. Szent Dömötör napja tehát a nyári pásztorévad végét jelölte, amikor rendszerint újra megszámlolták a birkákat, a juhászok pedig elszámoltak a gazdáknak, majd utána vidám mulatságot rendeztek, és hatalmas tüzeket raktak. A székelyföldi juhászok úgy vélték, hogy a farkasok ezen a napon falkákba tömörülnek, és üvölteni kezdenek. A Szent Demeter napján keletkezett hideg szelet rendszerint a keményebb tél előjelének vélték.¹⁵¹

---

¹⁴⁶ Pozsony 1997. 225.

¹⁴⁷ Saját gyűjtés.

¹⁴⁸ Pozsony 1997a. 216–217.

¹⁴⁹ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

¹⁵⁰ Ghinoiu 1997. 171–172.

¹⁵¹ Bálint 1977. II. 403.

Simon – Júdás napja – Október 28.

A szüreti felvonulások és táncmulatságok Erdélyben csak Székelyföld nyugati feléig terjedtek el.

Kalotaszeg alszegi falvaiban csak az 1940-es évektől vált népszerűvé a szüreti mulatság és az azt követő bál. A családtagok, rokonok, barátok a szüret napján már pirkadatkor kimentek a szőlősbe, ahová csirkét, disznóhúst, kürtöskalácsot és pánkót vittek magukkal. A szőlősben ilyenkor több muzsikus banda is szolgáltatta a zenét, s a fiatalok a munka szüneteiben egy-két párt is táncoltak. Estefelé a legények zenészekkel együtt tértek vissza a faluba, ahol a táncteremben reggelig tartó mulatságot szerveztek, amit rendszerint a *báلكirály* irányított.¹⁵² A mulatság helyszínét általában zöld ágakkal, szőlőgerezdekkel és egy nagyobb szőlőkoszorúval díszítették fel. A mulatság szimbólumára elsősorban a *magyar* ruhába öltözött csöszlányok és legények vigyáztak. A vidám táncmulatságon csak azok a lányok vehettek részt, akiket a legények meginvitáltak. Akinek sikerült elcsennie a koszorúból, s rajtakapták, azt rendszerint pénzbírsággal büntették. A második világháborút követő évtizedekben már nem szüreteltek egyszerre, éppen ezért a szüret és a mulatság időben eltávolodott egymástól.¹⁵³

Márton napja – November 11.

Szent Márton 316-ban született Pannóniában. A középkor idején az egyik legnépszerűbb szent volt. A legenda szerint Márton a ludak óljába bújt el, hogy ne válasszák meg püspöknek, de a libák gágogása elárulta, hol rejtőzködik. Erdélyben is fennmaradt az a hagyomány, hogy a családoknak ezen a napon libát kell fogyasztaniuk. Zabolán a libákat ilyenkor hajtották be a legelőről, s erre a napra rendszerint egy-egy kövérebbet le is vágta, majd azt ropogósra ki is sütötték:

*Márton lúdja melle, csontja ha veres,
Nagy hidegtől ember orra lesz veres.*¹⁵⁴

Egy kalendáriumi regula azt tartja, hogy ha ilyenkor fagyos idő van, karácsonykor locsogni fog: *Márton napján, ha a lúd jégen jár, akkor karácsonykor vízben poroskál!*¹⁵⁵ Mivel a kalotaszegi falvakban ezen a napon hajtották be az állatokat a legelőről, vidám Márton-napi bálakat szerveztek.¹⁵⁶

Szent Márton napja az állattartó közösségek életében is fontos határnapnak számított, nagyon sok erdélyi faluban a pásztorok ilyenkor hajtották haza a juhokat. A gazdák Atyhán, Siklódon, Szovátán és Pálpatakán ekkor fogadták meg a pásztorokat, mi-

¹⁵² Vasas – Salamon 1986. 159–160.

¹⁵³ Vasas – Salamon 1986. 159–160.

¹⁵⁴ Fejér 2006. 30.

¹⁵⁵ Tátrai – Karácsony Molnár 1997.157.

¹⁵⁶ Tátrai 1990. 209.

után vidám táncmulatságot szerveztek.¹⁵⁷ Az erdélyi szász falvakban télkezdő napnak számított. A gyermekek hiedelmei szerint Szent Márton püspök napjától a tél szürke lovon közeleg, és hamarosan beköszönt. A szász háziasszonyok ezen a napon hagyományosan libát vágtak. A lányok este tiszta fehérbe öltöztek, s lámpásokkal a kezükben a helységek utcáin végigvonultak. A menetet rendszerint cigányzenekar kísérte. A legényeket pedig az éjfélig tartó vidám táncmulatságra meginvitálták.¹⁵⁸ Az udvarhelyszéki Farkaslakán a gazdasszonyok hagyományosan libát vágtak, melynek csontjaiból időjárást jósoltak.¹⁵⁹

Erzsébet napja – November 19.

Egészen a XX. század közepéig az egyik legnépszerűbb magyar női név volt. A magyar nyelvterületen úgy tartották, hogy ezen a napon rendszerint havazni fog: *Erzsébet megrázta pendelyét!*¹⁶⁰

Katalin napja – November 25.

Egészen a XX. század végéig igen népszerű női név volt. Egységesen elterjedt időjárásjóslás kapcsolódik hozzá: *Ha Katalin locsog, akkor karácsony kopog!*¹⁶¹

Szent András – November 30.

Szent András elsősorban az erdélyi román gazdák és pásztorok népszerű szentje. Jeles napja voltaképp a tél kezdetét is jelentette Erdélyben. Ilyenkor a pásztorok még a kedvező időjárás vagy enyhe idő esetén is végleg hazaterelték a gazdák udvarára a falvak szomszédságában megőrzött állatokat. A románok úgy vélték, hogy Szent András egyúttal a farkasok védőszentje is. A kárpáti hiedelmek szerint a farkasok ilyenkor a legveszedelmesebbek, ugyanakkor e napon más ártó lények hatalma is hirtelen növekszik. András napját a sóvidéki gazdák *farkasjáró* napnak tartották, amikor a ragadozók párosodnak, éppen ezért nem mentek fáért az erdőre.¹⁶² Gyimesben és Moldvában dologtöltő napnak tartották, ugyanakkor fokhagymával kenték be a kapukat, az istállók ajtaját meg ablakát, összekötötték az ollókat, hogy a farkas elkerülje a portát, meg a juhokat. Csüggésben például összekötötték az ollókat, s hiedelmeik szerint ezáltal az ordások száját is megkötötték, tehát ártalmatlanná tették.¹⁶³ Szent András napjától kezdődően Farkaslakán a hajnali misék alatt a gazdák gondosan bezárták az istállók nyílászáróit, hogy a boszorkányok rontást ott ne okozzanak.¹⁶⁴

---

¹⁵⁷ Barabás 1998a. 114.

¹⁵⁸ Pozsony 1997. 224.

¹⁵⁹ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

¹⁶⁰ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 158.

¹⁶¹ Barabás 1998a. 116.; Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 159.

¹⁶² Barabás 1998a. 118.

¹⁶³ Bálint 1977. II. 509.; Bosnyák 1980. 126, 1982. 108.

¹⁶⁴ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

Borbála napja – December 4.

Az erdélyi és a moldvai magyar asszonyok számára dologtíltó napnak számított. Ezen a napon gabona magvakat tettek csírázni, vagy élő gyümölcságról vágott ágakat helyeztek vízbe. Karácsonykor a kisarjadt gabonából és a mesterségesen kivirágoztatott ágból a következő év termésére következtettek.¹⁶⁵

Szent Miklós napja – December 6.

A bukovinai magyarok úgy tartották, hogy ezen a napon rendszerint havazik: *Megrázta Miklós a szakállát!*¹⁶⁶

Luca napja – December 13.

A Gergely-féle naptármódosítás (1582) előtt az év legrövidebb és a téli napforduló kezdőnapja volt. Éppen ezért egészen napjainkig számos, elsősorban átmenetekre jellemző mágikus gyakorlat, hiedelem és szokás kapcsolódik hozzá. Szerte a Kárpát-medencében veszélyes napnak tartották, amikor különböző gonosz lények hatalmas hirtelen megerősödött. A gazdasszonyok ezen a napon Zabolán összekötötték az ollót, hogy a következő évben megóvják állataikat a vadállatok csapásaitól. A helyi tradíciók alapján azt csak vízkeresztkor, a plébános látogatása után oldották ki.¹⁶⁷

Mivel Lucát ambivalens női lénynek képzeltek el, ünnepnapján számos asszony munkát (pl. fonást, varrást, szövést) szigorúan tiltottak. Ezen a napon úgynevezett *lucabúzá*t vetettek és hagymakalendáriumot készítettek. Ha a búza karácsonyra kiszőlült, akkor a következő évre jó termést reméltek. A tizenkét hagymalevélbe sót helyeztek, és attól függően, hogy azok megnedvedtek-e vagy sem, jósoltak a következő tizenkét hónap időjárására, annak száraz vagy csapadékos jellegére.¹⁶⁸ A Sóvidéken ehhez a naphoz házasság- és időjárásjósló szokások kapcsolódtak. Parajdon élt a következő mondás: *Ha Luca kopog, A karácsony locsog!* Barabás László Korondon meg Pálpatakan már a következő mondást jegyezte le: *Ha Luca szorítja, Tamás tágítja!* Tehát a Luca-napi fagy Tamás napjára vagy karácsonyra rendszerint enyhébb időjárást hozott.¹⁶⁹ Farkaslakán a gazdák pontosan megfigyelték, hogy Luca és karácsony napja között milyen az időjárás, majd abból egy-egy hónap időjárására következtettek. Ugyanabban az időszakban az asszonyok hagymakalendáriumot is készítettek.¹⁷⁰

A román pásztorok kalendáriumában pontosan számon tartották, hogy Szent András napja (november 14.) és karácsony (december 25.), valamint karácsony és vízkereszt (január 6.) között különleges, kitüntetett időszak van. Az erdélyi románok január 15-én ünnepelték a téli Szent Pétert, míg a magyarok ezen a napon elsősorban Remete

¹⁶⁵ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 171.

¹⁶⁶ Bosnyák 1977. 183.

¹⁶⁷ Fejér 2006. 31.

¹⁶⁸ Tátrai – Karácsony Molnár 1997. 175.

¹⁶⁹ Barabás 1998a. 118–119.

¹⁷⁰ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

Szent Pálra emlékeztek. Hiedelmek szerint a farkasok hatalma ezen a jeles napon újból hirtelen megnövekedett. Úgy vélték, újból két hétből álló, különleges jelentésű időszak kezdődik, mely felfogásuk szerint egészen Fülöp napjáig (január 29.) tart. Érdekes, hogy a magyar néphagyomány Pál fordulását már január 25-re rögzítette.¹⁷¹

Tamás napja – December 21.

Az erdélyi magyarok és szászok a karácsonyi ünnepek előtt rendszerint ezen a napon vágják le a disznókat. Pálpatakán a disznóölést nem tartották alkalmasnak *újságra*, tehát újholdra levágni, mert az, hiedelmek szerint, *megbogarasodhatott*.¹⁷² Zabolán úgy vélték, hogy a disznót úgy kell levágni, hogy „az mind a két holdból kapjon. Holdfogytára nem ajánlott, újságra kell vágni, kedd vagy pénteken, mivel ezek a napok sohasem hold nélküliek.”¹⁷³

Karácsony napja – December 25.

Farkaslakán a gazdák szenteste kiakasztották a nyári arató kalákából hazahozott koszorút a ház elé egy fára, *hogy az égi madaraknak is legyen karácsonyuk*.¹⁷⁴ Nagybaconban karácsonytól kezdődően egészen vízkeresztig nem fogták be az igavonó nagyállatokat.¹⁷⁵ Szerte Erdélyben és Moldvában ezen a napon szigorúan tiltották a munkát. A moldvai Lészpeden az állatok alól elszedték a ganét, de azt nem vetették ki az istállóból.¹⁷⁶ Több sóvidéki faluban karácsonykor hagymakalendáriumot készítettek. Sok gazda pontosan lejegyezte, a karácsony és vízkereszt közötti napok időjárását, mivel azt meghatározónak vélték a következő év tizenkét hónapjára is. Atyhán, Szovátán és Parajdon általában karácsony első napjának időjárásából következtettek a kezdődő év kukoricatermésére.¹⁷⁷

A két karácsony közötti időszakhoz számtalan mágikus tiltás, képzet és gyakorlat fűződött. Szerte Erdélyben nem tartották szerencsésnek karácsonykor szekérbe fogni a szarvasmarhákat. Az asszonyok nem moshattak, ruhát nem teríthettek, mivel ellenkező esetben állataik bőrét akasztották volna ki száradni. Már nagyszombaton összekötötték az ollókat, hogy a ragadozók ne pusztíthassák állataikat. Sóvidéken ezt az átmeneti időszakot találták alkalmasnak *eszközfa* kivágására, mivel akkor abban nincs élet.¹⁷⁸

---

¹⁷¹ Bálint 1977. II. 472–473.

¹⁷² Barabás 1998a. 119.

¹⁷³ Fejér 2006. 31.

¹⁷⁴ Bíró Rózsa gyűjtése, 2006.

¹⁷⁵ Konsza Júlia Johanna gyűjtése, 2006.

¹⁷⁶ Tátrai 1990. 249.

¹⁷⁷ Barabás 1998a. 122–123.

¹⁷⁸ Barabás 1998a. 140–141.

Szilveszter – December 31.

Ha Szilveszter napján szép idő volt, akkor a gazdák az egész új évre jó időt, jó termést reméltek.¹⁷⁹ A Sóvidéken úgy tartották, hogy ha szilveszter éjszakáján tiszta, csillagos az ég, akkor a kukorica a kezdődő évben jól beérett.¹⁸⁰ A bukovinai magyarok az év utolsó estéjén hagymakalendáriumot készítettek. Újév reggelén tüzetesen megvizsgálták a tizenkét hónapot jelképező megszózott hagymahéjat. Amelyikben nem olvadt el a só, az képzeitek szerint abban a hónapban szárazságot jelentett.¹⁸¹ Nagybaconban nem tartották szerencsésnek száradó ruhát hagyni szilveszter éjszakájára a kötélben, mivel arra elhullott szarvasmarhák bőrét terítették ki az új évben.¹⁸²

*

A földműves közösségekben végzett specifikus cselekvések folyamatosan építették és tagolták a naptári év időkeretét, mely ugyanakkor rugalmasan és szervesen igazodott a keresztény naptár jeles időpontjaihoz meg ciklusaihoz is. A gazdasággal és a háztartással kapcsolatos munkafolyamatok kezdete, egy közösség vagy társadalom legfontosabb eseményei, rítusai rendszerint a keresztény kalendárium jól meghatározott napjához kapcsolódtak. Ezt példázza a *Gyümölcsoltó Boldogasszony* megnevezése is a magyar nyelvben, de Pócs Éva kutatásai szerint különösen a pravoszláv naptár bővelkedik az ilyen típusú megnevezésekben. Ugyanő arra is felhívta figyelmünket, hogy a *jó* vagy a *rossz*, a *szerencsés* vagy a *szerencsétlen* előjelű napok rendszere szintén a keresztény kalendárium szerkezetébe, havi meg heti ciklusaiba rendeződött. Szerinte a mezőgazdasági év rendszere voltaképp az egyén életének, tehát a biológiai időnek a modellje. A mezőgazdasági tevékenységek sora jelképes eszközökkel az ember születése és halála közötti életszakaszokat képezte le. Kihangsúlyozzuk, hogy az európai falusi közösségek ünnepeinek rendszerében a különböző gazdasági tevékenységek mellett a természeti, a kozmikus, a biológiai, az egyházi és a történelmi idő mind fontos szerepet játszott.¹⁸³

---

¹⁷⁹ Tátrai 1990. 264.

¹⁸⁰ Barabás 1998a. 18.

¹⁸¹ Bosnyák 1977. 188.

¹⁸² Konsza Júlia Johanna gyűjtése, 2006.

¹⁸³ Pócs 2002. 137.